

моменту викупу ними квартири. Крім того, до них належать і відносини з користування житлом, право на яке отримане за заповітній відмові або на підставі договору довічного утримання. Поза всяких сумнівів, усі ці відносини повинні бути врегульовані в новому ЖК.

У перспективі подальші наукові дослідження авторки даної статті будуть спрямовані на вивчення інших питань, пов'язаних з проектом нового Житлового кодексу України.

Список літератури: 1. Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства: Мат. міжнар. наук.-практ. конф., присв. пам'яті проф. В.П. Маслова. – Харків, 25.02.2011 р. – X., 2011. – 394 с. 2. Відомості Верховної Ради СРСР. 3. Відомості Верховної Ради УРСР. 4. Відомості Верховної Ради України. 5. Голос України. – 2001. – № 63. – 7 квіт. 6. Проект Житлового кодексу України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

**ПРОЕКТ НОВОГО ЖИЛИЩНОГО КОДЕКСА УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ
Замуравкина Р.М.**

Анализируются отношения, регулируемые Гражданским кодексом Украины и проектом нового Жилищного кодекса Украины, и проводятся необходимые разграничения между ними.
Ключевые слова: Гражданский кодекс Украины, Жилищный кодекс, правоотношение.

**DRAFT OF THE NEW HOUSING CODE OF UKRAINE:
THE PROBLEMATIC ISSUES
Zamuravkina R.M.**

In this publication we analyzed the relations regulated by the Civil Code of Ukraine and Draft of the new Housing Code of Ukraine, and conducted the necessary distinction between them.
Key words: Civil Code of Ukraine, Housing Code, legal relationship.

Надійшла до редакції 22. 06. 2011 р.

УДК 347.22:347.771

М.О.Шуляк, здобувачка
при кафедрі цивільного права
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого», м. Харків

ПОНЯТТЯ «ОБМЕЖЕННЯ ВИКЛЮЧНИХ МАЙНОВИХ ПРАВ ПАТЕНТОВЛАСНИКІВ»

У процесі реалізації виключних прав інтелектуальної власності завжди стикаються інтереси їх суб'єктів, інших осіб

і суспільства в цілому. Тому об'єктивною потребою нормального функціонування соціуму, з одного боку, і свободи особи, з

другого, є встановлення певного порядку вирішення можливих конфліктів шляхом окреслення меж дії виключних інтелектуальних прав та умов їх здійснення.

У праві інтелектуальної власності поняття «обмеження виключних прав» є одним з найважливіших, оскільки воно визначає сферу й межі поширення монополії правовласників щодо свого інтелектуального продукту. Саме тому воно потребує окремого дослідження, обґрунтування стану сучасного регулювання на рівні національного й міжнародного права й виявлення шляхів його вдосконалення

Проблема обмеження прав інтелектуальної власності порушувалася в тому чи іншому аспекті у працях вітчизняних і зарубіжних учених, де, як правило, аналізувалися питання обмеження виключного права в рамках окремих інститутів права інтелектуальної власності або досліджувалася специфіка застосування конкретних підстав вільного використання об'єкта. Серед них слід відзначити праці таких учених, як Р.Б. Шишка, О.О. Підпригора, О.А. Підпригора, П.М. Цибульов, В.С. Дроб'язко, О.П. Орлюк, М.М. Богуславський, І.А. Близнаць, О.О. Городов, Е.П. Гаврилов, В.А. Дозорцев, В.І. Єрьоменко, В.М. Дементьєв, І.О. Зенін, О.П. Сергєєв, О.О. Пилен-

ко, Г.Ф. Шершеневич, а також С.О. Бабкін, С.П. Гришаєв, Ю.Т. Гульбін, І.В. Зубков, В.О. Калятін, О.А. Молчанов, М.О. Мирошникова, О.О. Моргунова, В.О. Микрюков, Г.І. Уваркін, М.Л. Свиридов та ін.

І все ж таки правові питання обмежень майнових прав залишаються недостатньо вивченими. Узагальнення чинного законодавства, юридичної літератури й судової практики свідчить про наявність низки проблем при реалізації виключних прав інтелектуальної власності. Сучасні потреби стрімкого розвитку ринку останньої, масштабне впровадження інноваційних технологій, що супроводжується прагненням правовласників здобути всеохоплюючий, ефективний захист своїх інтелектуальних прав, вимагають системного й поглибленого наукового дослідження даного інституту.

Досвід застосування вітчизняного патентного законодавства показує, що регулювання обмежень прав патентовласника має чимало прогалин і помітно відрізняється від зарубіжного законодавства. Так, в українському законодавстві досі бракує легальної дефініції конструкції «обмеження прав патентовласника», не визнаються порушеннями окремі дії, які дійсно порушують права й інтереси щодо запатентованого або

іншого охоронюваного об'єкта. Пошуки оптимальних підходів до вирішення існуючих проблем вимагають розпочати дослідження з тлумачення самої цієї категорії, її призначення у праві промислової власності, аналізу правової природи, виокремлення загальних ознак тощо. Саме ці питання й слугуватимуть лейтмотивом у даній статті.

Виключні права на результати творчої діяльності, як і права речові (зокрема, право власності) за своєю природою є абсолютними [2, с. 633]. Абсолютні права – це цивільні суб'єктивні права, носіям яких протистоїть неокреслене число осіб, обов'язок яких полягає у стриманості від дій, що їх порушують. Суб'єктові ж абсолютних прав не протистоїть конкретна зобов'язана особа. Їх володар щодо об'єкта своїх прав може реалізовувати всі не заборонені законом дії з одночасною заборорою третім особам здійснювати останні без його згоди. Абсолютний характер інтелектуальних прав відбивається в ч.1 ст. 424 та частинах 2 і 3 ст. 426 Цивільного кодексу України (далі – ЦК).

Як зазначав Г.Ф. Шершеневич, виключні права займають місце у відділі прав абсолютних поряд з речовими; відмінність між останніми й виключними полягає в їх об'єкті [15, с. 59]. Від-

повідно до положень кн. 3 чинного ЦК до об'єктів речових прав належить річ (майно). Об'єктом прав інтелектуальної діяльності за ст. 418 ЦК є результат інтелектуальної, творчої діяльності. Майнові права інтелектуальної власності закон називає виключними (ст. 424 ЦК). Питання співвідношення права інтелектуальної власності і права власності у національній правовій доктрині належить до дискусійних. Так, на думку багатьох науковців, не можна застосовувати правовий режим права власності до нематеріальних результатів творчості. [Див.: 6, с. 4-7; 4, с. 11] Деяку чіткість у цю полеміку вніс законодавець у ст. 419 ЦК, нормативно закріпивши 2 положення, що мають суттєве значення для її вирішення: (а) право інтелектуальної власності і право власності на річ не залежать одне від одного і (б) перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ.

Ведучи мову про те, що «виключне право власника патенту належить до категорії абсолютних, що накладає на невизначене коло («на всіх і на кожного») осіб обов'язок утримуватися від дій, порушуючих дане право», І.Е. Маміофа констатує, що характер цього права при уважному аналізі законодавства і практики його застосування все

ж не є цілком абсолютним: деяким суб'єктам надано право використовувати запатентований об'єкт без дозволу патентовласника [8, с.19].

Історія розвитку права власності, що, до речі, є одним з найстаріших різновидів абсолютних прав, свідчить, що воно ніколи не існувало як необмежена влада власника над річчю, оскільки обмеження на користь суспільства, оточуючих, сусідів тощо мали місце завжди [3, с.382, 383]. У присвячених цій тематиці працях відзначалося, що право власності не можна визначати як необмежене, тому що в дійсності «воно завжди є правом, обмеженим у володінні, користуванні або розпорядженні згідно із законом або внаслідок інтересів третіх осіб» [5, с. 48]. Як зазначає В.П. Камишанський, необмежене право власності не сумісне також і з моральними й етичними засадами будь-якого соціуму, який, надаючи, гарантуючи й захищаючи права власника, має право моральне обмежувати його правомочність, з тим щоб забезпечити права й законні інтереси окремих осіб і їх сукупності. До того ж, для забезпечення життєдіяльності суспільства держава покликана вирішувати покладені на неї політичні, економічні, соціальні та інші завдання. А власникам належить цьому сприяти, виз-

наючи за нею право в разі потреби накладати на них певні обмеження [7, с. 25].

В.О. Микрюков підкреслював, що близькість правової природи і функцій права власності на речі й об'єкти власності інтелектуальної, можливість віднесення (хоча б в узагальненому вигляді) цих понять до категорії абсолютних прав підказують, що, з одного боку, монополія суб'єкта виключного права не повинна бути безмежною, а з другого – що цей суб'єкт має володіти можливостями розпорядитися правом, у тому числі можливістю наділяти інших осіб частиною або всією сукупністю правомочностей, що становлять зміст цього права. Для досягнення балансу інтересів володарів виключних прав, інтересів третіх осіб, в цілому суспільства й держави вводяться обмеження цих прав, що забезпечують для творця лише обмежену його монополію на результат праці [10, с. 208, 209].

У юридичній літературі підкреслюється, що треба розрізняти поняття «правові обмеження» й «обмеження права», розуміючи під першим сукупність елементів механізму правового регулювання, спрямованих на встановлення меж дозволеної поведінки суб'єктів, під другим – звуження його обсягу, здійсню-

ване в установленому порядку згідно з передбаченими законом підставами [10, с. 154, 155].

Вивчаючи правові обмеження у сфері патентного регулювання, слід назвати декілька способів визначення меж виключного права патентовласника, завдяки яким окреслюється модель патентної монополії. По-перше, правова категорія «патентна монополія» має територіальні межі. Національний патент на якийсь конкретний об'єкт, виданий однією державою, гарантує державну охорону суб'єктивного виключного права патентовласника на його використання тільки в межах її території. По-друге, така охорона існує протягом певного часу дії охоронного документа. Припинення дії патенту означає завершення дії й виключного права на відповідній території, після чого об'єкт стає однаково доступним для використання на останній для будь-якої охочої особи. По-третє, патентна монополія окреслюється предметними рамками цього права, втіленого, наприклад, у патенті на винахід. Ці межі традиційно визначаються формулою винаходу, що є єдиним критерієм для з'ясування ознак об'єкта, на який поширюються виключні права.

Від правових обмежень патентовласника, як уже наголошувалося, варто відрізнити

обмеження його виключних майнових прав. Адже останні призводять до звуження обсягу його правомочностей і застосовуються за наявності передбачених у законі підстав, у встановленому ним порядку й бувають, як правило, тимчасовими. Тривалість дії обмежень виключних майнових прав залежить від підстав їх виникнення. У більшості випадків вони мають компенсаційний характер: патентовласник вправі вимагати виплати справедливої компенсації від заінтересованих осіб або держави за використання запатентованого об'єкта. Однак законом також встановлені випадки, коли об'єкти можуть використовуватися й без згоди правовласників, і без виплати їм винагороди.

Загальні засади обмеження інтелектуальних прав закріплені ч. 2 ст. 424 та ч. 3 ст. 426 ЦК. Вони існують лише щодо майнових прав інтелектуальної власності. Окремі підстави такого обмеження визначені спеціальним законодавством: Цивільним кодексом (статті 470 і 500), Законами України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» (ст. 31) [1; 1994. – № 7. – Ст. 32; 2000. – № 37. – Ст. 307], «Про охорону прав на промислові зразки» (ст. 22) [1; 1994. – № 7. – Ст. 34; 2001. – № 8. – Ст. 37], «Про охорону прав на знаки для товарів та по-

слуг» (ст. 16) [1; 1994. – № 7. – Ст. 36; 1998. – № 8. – Ст. 28; 2001. – №8. – Ст. 37; 2002. – №7. – Ст. 51; 2002. – №16. – Ст. 144; 2002. – № 35. – Ст. 256;], «Про охорону прав на зазначення походження товарів» (ст. 23) [1; 1999. – №32. – Ст. 267; 2001. – №8. – Ст. 37; 2002. – №16. – Ст. 114], а також у постанові від 14 січня 2004 р., № 8 «Про затвердження Порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованої топографії інтегральної мікросхеми» [12; 2004. – № 2. – Т.1. – Ст. 38].

Про необхідність існування обмежень виключних майнових прав патентовласника зазначено й у низці міжнародно-правових актів, зокрема, у п.2 ст.5 Паризької конвенції [13, с. 320], у ст. 30 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС) [12; 2010. – №84. – Ст. 2989]. Метою їх обмеження є дотримання інтересів держави й суспільства, виконання міжнародних правових зобов'язань, розвитку науково-технічного прогресу в державі [11, с. 373], що досягається шляхом закріплення в законі підстав, за наявності яких право власника патенту на заборону третім особам використовувати об'єкт патентної охорони обмежується. Отже, виникає своєрідна

«заборона на заборону» [14, с. 525-530]. У подібних випадках дії третіх осіб по використанню запатентованої розробки не розглядаються як порушення прав патентовласника

На підставі аналізу й узагальнення міжнародного та національного законодавства, з урахуванням призначення й сутності обмежень виключних майнових прав патентовласника сформулюємо наступні загальні ознаки цих обмежень:

- стосуються лише майнових прав власника патенту;

- виникають за наявності підстав, що містяться в законі, мають чітко закріплені рамки й умови їх застосування;

- призводять до звуження обсягу майнового права і як наслідок – до можливості використовувати охоронюваний об'єкт іншими особами без дозволу патентовласника;

- коло суб'єктів, на користь яких установлюються обмеження, окреслюється законом, визначається рішенням суду або постановами Кабінету Міністрів України;

- є примусовими, оскільки реалізуються відповідно до законодавства, рішення суду або постанови Кабінету Міністрів і тягнуть за собою неможливість правовласника заборонити застосування запатентованого об'єкта в передбачених випадках і межах;

– як правило, мають компенсаційний характер, тобто здійснюються з виплатою патентовласникові справедливої компенсації заінтересованими особами або державою за оперування запатентованим об'єктом. Як виняток законодавством можуть закріплюватися випадки безкомпенсаційного його використання;

– в основному є тимчасовими: тривалість дії обмежень залежить від підстав їх виникнення, звідки впливає така їх ознака, як пружність, еластичність. Вона полягає в тому, що обсяг і зміст майнових прав патентовласника набувають своїх природних рамок негайно, як тільки припинилося існування підстав та обставин, що зумовлювали виникнення обмежень.

Застосування обмежень виключних майнових прав патентовласника повинно ґрунтуватися на засадах, що забезпечуватимуть необхідний баланс інтересів учасників даних правовідносин, їх загальнокорисну спрямованість, а також дотримання принципів справедливості, добросовісності й розумності. Можна вирізнити наступні принципи оперування такими обмеженнями:

– установлюються й застосовуються виключно на користь загального блага, суспільного інтересу;

– мають бути чітко врегульовані законом і можуть використовуватися лише за наявності визначених підстав, у передбачених межах і в установленому порядку – відповідно до припису законодавства, рішення суду або постанови Кабінету Міністрів України;

– рівність патентовласників перед існуючими обмеженнями, тобто вони мають встановлюватися щодо не окремих, а всіх власників патентів;

– патентовласникові належить право судового оспорування дій третіх осіб і державних органів, що стосуються вільного використання запатентованого об'єкта.

Спираючись на викладені міркування, можемо запропонувати наступне формулювання досліджуваного поняття: обмеження виключних майнових прав патентовласника — це звуження обсягу його майнових прав, що, як правило, має тимчасовий і компенсаційний характер, здійснюється у примусовому порядку відповідно до закону, рішення суду або постанови Кабінету Міністрів України і призводить до часткового блокування монополії правовласника у вигляді неможливості заборонити використання запатентованого об'єкта в передбачених законодавством випадках і межах з метою встановлення

розумного компромісу (балансу) між інтересами суспільства, третіх осіб і патентовласника, виконання міжнародних правових зобов'язань і розвитку науково-технічного прогресу в державі.

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. 2. Гражданское право: Учеб.: В 2-х т. – Т. 1. / Под ред. Е.А. Суханова. – М.: Изд-во БЕК, 2002. – 816 с. 3. Дождев Д.В. Римское частное право: Учеб. для вузов. – М.: Инфра-М – Норма, 2003. – 784 с. 4. Дроб'язко В.С., Дроб'язко Р.В. Право інтелектуальної власності: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 512 с. 5. Калинин Н.А. Общедоступный очерк русского гражданского права: Пособ. при пользов. СЗ гражд. – Т. 10. – СПб.: Деятель, 1915. – 101 с. 6. Калятин В.О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права): Учеб. для вузов. – М.: Норма, 2000. – 480 с. 7. Камышанский В.П. Пределы и ограничения права собственности: Моногр. – Волгоград: Волгогр. акад. МВД России, 2000. – 224 с. 8. Мамиофа И.Э. Понятие нарушения патента в праве буржуазных стран: Вопросы изобретательства. – 1978. – №3. – С. 17-24. 9. Микрюков В.А. Ограничения и обременения гражданских прав. – М.: Статут, 2007. – 255 с. 10. Мічурін Є.О. Підходи до формування поняття обмежень майнових прав фізичних осіб // Форум права. – 2007. – № 2. – С. 151-157 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07meomfo.pdf> 11. Орлюк О.П. Академічний курс: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Ін Юре, 2007. – 696 с. 12. Офіційний вісник України. 13. Паризька конвенція про охорону промислової власності // Збір. чинних міжнар. договорів України. – 1990. – № 1. – С. 320. 14. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: Учеб. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ТК Велби, Проспект, 2004. – 752 с. 15. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изд. 1907 г.). – М: СПАРК, 1995. – 556 с.

ПОНЯТИЕ «ОГРАНИЧЕНИЯ ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫХ ИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ ПАТЕНТООБЛАДАТЕЛЕЙ» Шуляк М.А.

Приводится характеристика исключительных прав, представлено развернутое определение категории «ограничение права», сформулированы общие признаки и выделены принципы их применения к патентообладателю. Предлагается авторская дефиниция понятия «ограничения исключительных имущественных прав патентообладателей».

Ключевые слова: исключительное право, ограничение исключительных имущественных прав патентообладателей.

«RESTRICTIONS OF EXCEPTIONAL PROPERTY RIGHTS OF PATENTEES» CONCEPT Shulyak M.A.

The article gives the characteristic of exceptional rights, represents full concept of restrictions of rights; general signs are formulated and principles of application of restrictions of rights of patentee are selected. The author gives the definition of «restrictions of exceptional property rights of patentees» concept.

Key words: exceptional right, restriction of exceptional property rights of patentees.

Надійшла до редакції 11.04.2011р.